

Interkulturní partnerské vztahy

Bohumila Loučimová

Katedra psychologie, FF UK, Praha

diwani@volny.cz

V době rozvoje moderních komunikačních technologií, rostoucí mezinárodní migrace, pokračující kooperace mezi zeměmi a překračování kulturních a ekonomických hranic se interetnické, rasově smíšené a interkulturní partnerské vztahy stávají stále výraznějším jevem nejen pro země západu. Jako plnohodnotné téma vstupují smíšené vztahy rovněž na domácí scénu výzkumů v oblasti psychologie, vzdělávání a komunikačních studií. Interkulturalita vnáší do partnerského vztahu mnohé aspekty a některých z nich se dotkneme v tomto článku.

Klíčová slova: Interkulturní partnerské vztahy, interetnické partnerské vztahy, rasově smíšené partnerské vztahy

Úvod

Interkulturní partnerské vztahy představují jev, který zdá se nabývá v naší zemi stále větší aktuálnosti a přitom je zde fenoménem relativně málo reflektovaným – ať už v odborné nebo populární literatuře, či výzkumných studiích. Navazování partnerských vztahů přes hranice zemí, kultur a jazyků je možné v České republice dát do souvislosti s celou řadou společenských a kulturních změn, které můžeme v naší zemi pozorovat v průběhu několika posledních let. Mezi nimi je významným momentem zejména vstup České republiky do Evropské Unie. Tento článek by měl alespoň přiblížit fenomén interkulturních partnerských vztahů a nastínit psychologické aspekty, které se k němu vážou.

Sňatky v ČR

Pro ilustraci tendence k uzavírání interkulturních svazků v naší zemi v několika posledních letech můžeme částečně vycházet z údajů Českého statistického úřadu o sňatcích uzavřených v České republice za období od roku 1995 do roku 2003 (tabulky č. 1 až 4). Statistiky například ukazují, že za celých osm let od roku 1995 bylo vůbec nejméně sňatků v České republice uzavřeno v roce 2003 (necelých 49 tisíc). V tabulce č. 1 dále vidíme, kolik se za každý rok celkem oženilo českých mužů (v roce 2003 něco přes 46 tisíc) a kolik se vdalo českých žen (v tomtéž roce to bylo přes 47 tisíc). Ve všech sledovaných letech přesahuje počet českých nevěst počet českých ženichů, například právě v roce 2003 se vdalo českých žen asi o tisíc víc, než kolik se oženilo českých mužů. To znamená, že svým způsobem přebývá minimálně kolem tisíce českých žen, které se tedy vdaly za muže jiné národnosti - české ženy tedy nacházejí manžele mezi příslušníky jiných národností/států

častěji než čeští muži. Další tabulka (č. 2) uvádí přesná čísla, která ukazují minimální počet českých žen vdávajících se za muže jiné státní příslušnosti – v roce 2003 to bylo alespoň 929 žen z ČR. V procentuelních údajích je potom zřejmé, jaká minimální část z celkového počtu sňatků zahrnovala českou nevěstu a ženicha ze zahraničí. Jak je vidět, trend je v podstatě setrvalý, na skutečná čísla ovšem nemůžeme z těchto statistik vysuzovat – neznáme přesné počty interkulturních sňatků, dále nevíme, kolik smíšených párů žije nesezdaně, a konečně do našich propočtů zahrnujeme i Slováky a Slovenky, kteří jsou vůči nám díky dlouhému společnému historickému a kulturnímu vývoji v jiném postavení, než třeba britští muži a ženy.

Zajímavý je přehled státních příslušností (tabulky č. 3 a 4), které reprezentují ženichy (kromě Slováků vede Německo, dál v seznamu najdeme například Velkou Británii a Spojené státy americké) ve srovnání se státními příslušnostmi nevěst, kde ještě před Slovenkami vévodí žebříčku Ukrajinky a hned po Slovensku Rusko. Na rozdíl od ženichů se však, jak je vidět, mezi nejčastějšími sedmi státními příslušnostmi u nevěst ze zahraničí nevyskytuje ani Německo, Rakousko, USA nebo Velká Británie.

Interkulturní partnerský vztah

Na základě diplomové práce, paralelních výzkumných studií a také snahy o terminologickou jednoznačnost označujeme *interkulturním partnerským vztahem* více než šest měsíců trvající intimní partnerský vztah dvou lidí, kteří mluví různými mateřskými jazyky. Jsme si vědomi, že svým způsobem je *interkulturní* každý partnerský vztah – příkladem může být rozdílnost kultur ve vztahu muže pocházejícího z velkoměsta a ženy původem z venkova ze stejné země. Kultura je pojem široký a jako takový si zaslouží větší pozornost, než kterou si mu můžeme dovolit věnovat v tomto článku.

V odborné literatuře (Rohrlich, 1988, Lampe, 1982) se uvádí pojem *interetnický partnerský vztah*, tedy vztah mezi příslušníky dvou různých etnických skupin. Interetnický partnerský vztah je pojem nadřazený dvěma podtypům takových vztahů:

- 1) Jednak je to právě **interkulturní partnerský vztah** - vztah dvou lidí z nábožensky, historicky nebo lingvisticky rozdílných skupin. V České republice, jako zemi s relativně malou etnickou rozrůzněností, se většinou jedná o vztah „našince“ s „cizincem“, tedy s někým, kdo pochází z jiné země, a proto za hlavní rozlišovací znak interkulturního vztahu u nás považujeme odlišnost mateřských jazyků.
- 2) Ve Spojených státech amerických je naopak aktuálnější druhý typ interetnického vztahu zvaný z angličtiny „interracial“ tj. **rasově smíšený**. Ten je založen primárně na biologické odlišnosti dvou skupin, ze kterých partneři pocházejí. Jako příklad můžeme uvést pár Euroameričanky a Afroameričanem.

Výsledky paralelních studií

Přestože bychom i v České republice našli množství rasově smíšených párů, jedná se v našem kulturním prostoru většinou spíše o interkulturní partnerský vztah, tedy smíšený vztah vymezený odlišnými mateřskými jazyky. Na základě kvalitativní studie mezi těmi, kteří mají za partnera cizince, vzniklo osm rozhovorů s českými zástupci interkulturních párů. Z osmi respondentů bylo

sedm žen, šest párů jsou manželé, přitom nejkratší doba trvání vztahu byla v době rozhovoru 1 rok a 2 měsíce, nejdelší potom 47 let.

Vedle rozhovorů byla mezi českými vysokoškolskými studenty (na malém vzorku 28 respondentů) paralelně prováděna také kvantitativní dotazníková studie na téma jejich postojů k fenoménu interkulturních partnerských vztahů. Na základě těchto dvou studií je mimo jiné zajímavé porovnat osobní zkušenosti lidí, kteří žijí v interkulturním partnerském vztahu, s názory mladých lidí, kteří většinou tuto zkušenost nemají. Do popředí se dostalo několik základních otázek:

1) Jaké byly okolnosti navázání vztahu? Sedm z osmi párů se potkalo díky studijní nebo pracovní cestě jednoho z partnerů, pouze u osmého páru šlo o cestu turistickou. Za hlavní a nutný prvek navázání vztahu všichni kromě jednoho páru označili emocionální atraktivitu a zamilovanost. Za další faktory, na základě kterých začal vztah vznikat, považují respondenti blízkost povah a vzájemné porozumění. Naopak nehrála nijak důležitou roli konkrétní národnost protějšku, sedm z osmi českých zástupců interkulturních párů se vyjádřilo, že pro ně na počátku vztahu partnerův původ neznamenal nic zásadního.

V dotazníkové studii se ve vzorku českých vysokoškoláků ukázalo, že za hlavní prvek vzniku interkulturního vztahu tito mladí lidé předpokládají (stejně jako zástupci párů) emocionální atraktivitu a zamilovanost. Vysoko ovšem v kvantitativní studii skórovala i položka „touha po dobrodružství“ – v rozhovorech s českými polovičkami párů však naproti tomu nikdo neuvedl, že by je primárně přitahovala jiná kultura, nebo že by navázali vztah z touhy po dobrodružství a exotice.

2) Problematické aspekty interkulturních partnerských vztahů. Vnímáno z pohledu zástupců interkulturních párů přináší vztah s cizincem nebo cizinkou ve srovnání s monokulturním vztahem více komplikací a klade více nároků na oboustrannou toleranci a ochotu řešit problémy. Stejně tak předpokládá i zkoumaný vzorek českých vysokoškoláků, že interkulturní partnerské vztahy přinášejí významně více těžkostí než vztahy monokulturní. Studenti v dotaznících uvedli, že podle nich je nejčastějším problémem v interkulturním vztahu „vzdálenost ve vztahu na dálku“, dále „přesídlení jednoho nebo obou partnerů do jiné země“, s tím související „volba místa pro stabilní usídlení“ a také „jazyk a komunikace partnerů“. Z rozhovorů s českými zástupci interkulturních párů vyplývá, že ke vztahu na dálku v polovině případů vůbec nedošlo, těmto párům se totiž podařilo situaci brzy vyřešit (předpokládáme, že toto řešení značně přispělo ke stabilitě páru). Zbývající čtyři páry sice s delším odloučením zkušenost mají, většinou však pro ně vzdálenost v době rozhovoru nebyla zásadním problémem. Jako nepřekonatelná překážka se vzdálenost ukázala u jednoho vztahu až v době po dokončení výzkumné studie – tento pár svůj vztah především kvůli vzdálenosti ukončil.

Zásadní problém představovalo pro respondenty „přesídlení“ neboli, jak se dá tento aspekt také nazvat, syndrom vystěhovalce. Jde o emocionální, zdravotní, sociální i pracovní zátěž spojenou s částečnou nebo úplnou ztrátou domova alespoň jednoho z partnerů. Z rozhovorů vyplývá, že vyrovnávání se s touto problematikou je jednou z nejtěžších překážek v interkulturním vztahu. S tím je samozřejmě spojena volba místa pro trvalejší usídlení, která je ve většině případů vážným tématem rozhodování o budoucnosti vztahu.

Tak jak odhadli studenti ve zkoumaném vzorku, tak se opravdu mezi těmi nejproblematičtějšími aspekty interkulturních partnerských vztahů objevilo téma jazyka a komunikace. Je velmi zajímavé, že u sedmi z osmi párů přijala ženská polovička za hlavní dorozumivací jazyk mateřský jazyk partnera, kromě jedné ženy to všechno jsou Češky. Většina z nich se shodla na tom, že používat cizí řeč pro běžnou komunikaci je nesmírně namáhavé, omezující a některé respondentky mluví i o tom, že při dlouhodobějším používání cizího jazyka se výrazně mění prožívání sebe a své identity.

3) Přínosy interkulturality do partnerského vztahu. Z rozhovorů vyplývá, že mezi hlavní přínosy řadí respondenti osobní obohacení o nové podněty, zkušenosti, informace, kulturní zvyky a hodnoty, z toho plynoucí rozvíjení vlastní osobnosti a v neposlední řadě také šanci se opravdu dobře naučit jeden cizí jazyk.

Překážky a přínosy v interkulturním vztahu jsou samozřejmě téma velice široké a mimo jiné ústí do samostatného tématu interkulturní adaptace, je to ale téma, které si v rámci interkulturní psychologie zaslouží větší pozornost a zde pro ně není dostatečný prostor.

4) Recept na úspěch. Všech osm zpovídaných českých poloviček zmínilo jako zásadní ingredienci pro recept na úspěch toleranci odlišností, dále by neměl v takovém vztahu chybět respekt a zájem o kulturu toho druhého, vzájemně poskytovaná svoboda a upřímnost, většina považovala za nutné naučit se co nejlépe společný jazyk, dělat určité kompromisy, vzájemně si důvěřovat (hlavně pokud partneři žijí nějakou dobu odděleně), a konečně vážít si toho, čím interkulturalita vztah obohacuje.

Není možné si nevšimnout, že uvedené „faktory úspěchu“ (ovšem kromě učení se cizí řeči) jsou vlastně univerzálními aspekty, které stejně dobře mohou být faktory úspěchu i v monokulturním, tedy běžnějším, partnerském vztahu. Následující citát výstižně vyjadřuje podstatu interkulturních partnerských vztahů: „Jsou tady dva lidé, kteří se milují, a v lásce nezáleží na barvě pleti, ale záleží na charakteru a duchu člověka. (Cohen, 2000)“.

Interkulturní partnerské vztahy jsou tématem, které zahrnuje mnohem širší rámec, než je možné obsáhnout v tomto článku. Rozbor fenoménu intimních vztahů navazovaných mimo prostor vymezený jedním národem a/nebo kulturou implikuje výzkum a aplikaci poznatků na bázi různých odborných disciplín. Je možné se mu dále věnovat jak v sociologii a interkulturní psychologii, tak například na poli multikulturního či manželského a rodinného poradenství.

Literatura

Aylor, B.A. Maintaining Long-distance Relationships. In Canary, D.J., Dainton, M.(eds.). *Maintaining Relationships through Communication. Relational, Contextual and Cultural Variations*. LEA 2003, s.127-139.

Lampe, P. E. Interethnic Dating. Reasons For and Against. *International Journal of Intercultural Relations*, Vol 6, 1982, 1, s. 115-126.

Loučimová, B., 2006. *Psychologické aspekty interkulturních partnerských vztahů*. Diplomová práce. Praha : FF UK, 142 s.

Rohrlich, B.F. Dual-Culture Marriage and Communication. *International Journal of Intercultural Relations*, Vol 12, 1988, s. 35-44.

Romano, D. *Intercultural Marriage: Promises and pitfalls*. Yarmouth, Maine, USA, Intercultural Press 1997.

Tabulka č. 1 - Statistiky ČSÚ – Sňatky v ČR v letech 1995 – 2003: česká státní příslušnost

Rok	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003
CELKEM SŇATKŮ	54 956	53 896	57 804	55 027	53 523	55 321	52 374	52 732	48 943
Ženichové Česko	53 056	51 765	54 615	52 064	50 640	52 168	49 648	49 855	46 086
Nevěsty Česko	54 124	52 674	55 819	53 271	51 373	53 100	50 629	50 957	47 015

Tabulka č. 2 - Statistiky ČSÚ – Sňatky v ČR v letech 1995 – 2003: minimální počet interkulturních sňatků, kde nevěsta je české státní příslušnosti

Rok	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003
Minimální počet interkulturních sňatků (žena z ČR)	1068	909	1204	1207	733	932	981	1102	929
V procentech (ze všech sňatků uzavřených v ČR)	1,94	1,68	2,08	2,19	1,36	1,68	1,87	2,08	1,9

Tabulka č. 3 – Statistiky ČSÚ – Sňatky v ČR v letech 1995 – 2003: státní příslušnosti ženichů

pořadí	státní příslušnost	počet
1.	Slovensko	4817
2.	Německo	3987
3.	Ukrajina	1655
4.	Vietnam	1569
5.	Rakousko	1255
6.	Spojené království	1252
7.	Spojené státy	1147

Tabulka č. 4 – Statistiky ČSÚ – Sňatky v ČR v letech 1995 – 2003: státní příslušnosti nevěst

pořadí	státní příslušnost	počet
1.	Ukrajina	5329
2.	Slovensko	4081
3.	Rusko	1403
4.	Vietnam	972
5.	Polsko	516
6.	Bělorusko	489
7.	Kazachstán	309